Олександра Кудлай

СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ НАРОДНОГО МІНІСТЕРСТВА ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Початком заснування генерального секретарства праці можна вважати 1 листопада 1917 р., коли VII сесія Української Центральної Ради (УЦР) затвердила доповнений склад свого виконавчого органу — Генерального секретаріату. Поряд із секретарством праці до нового складу були включені секретарства: продовольчих, військових, судових справ, торгу і промисловості, шляхів, а також призначався виконуючий обов'язки секретаря пошти і телеграфу. Тобто склад Генерального секретаріату збільшувався майже у два рази. Такі секретарства як продовольчих, військових, судових справ, шляхів, пошти і телеграфу були у другому складі Секретаріату, затвердженому в кінці липня 1917 р. З ухвалою «Тимчасової інструкції» російським урядом склад виконавчого органу УЦР скоротився з 14 до 7 секретарств. Цей скорочений склад після тривалої кризи був затверджений 3 вересня 1917 р. В результаті жовтневого перевороту у Петрограді, видання III Універсалу УЦР, що проголосив Україну Народною Республікою, виникла потреба у розширенні компетенції Генерального секретаріату, фактично вже українського уряду і, відповідно, його складу. Тому Центральна Рада 30 жовтня спочатку ухвалила рішення про доповнення Секретаріату, а днем пізніше затвердила його у доповненому вигляді. Цікаво, що секретарства праці серед попередньо перелічених секретарств не було: «Заслухавши доклади Генерального секретаріату про його діяльність та доповнення Секретаріату комісарами по справах військових, продовольчих, залізничних, пошти і телеграфу і судових, Центральна рада постановляє затвердити цих комісарів і переходить до чергових справ»[1].

Тим не менше, у новому Генеральному секретаріаті секретарство праці було створене. Його очолив М. Порш, член партії українських соціал-демократів. На той час Микола Порш вже був відомим політичним діячем. Мав великий досвід громадсько-політичної роботи — на початку XX ст. був одним з лідерів Київського комітету РУП, проводив активну пропагандистську діяльність, за що неодноразово заарештовувався. В роки перед революцією став активним діячем кооперативного руху — організовував кооперативні товариства і спілки, вида-

---

[1] Українська Центральна Рада. Докум. і матер. У 2 томах — Т. 1. — К., 1996. — С. 375.

вав наукові дослідження у галузі статистики. Саме від Союзу кооперативних спілок на початку 1917 р. він був обраний до виконавчого комітету Ради об'єднаних громадських організацій Києва. В червні взяв участь у роботі Всеукраїнського робітничого з'їзду, де був обраний головою Всеукраїнської ради робітничих депутатів, згодом кооптований до складу УЦР, а як член ЦК УСДРП увійшов і до складу Малої Ради. У 1917 р. йому було 38 років. М. Порш працював на посаді генерального секретаря праці до середини березня 1918 р.

IV Універсалом УЦР Генеральний секретаріат був перетворений на Раду Народних Міністрів (РНМ), а генеральні секретарства — на народні міністерства. У першому складі РНМ, очолюваному В. Винниченком, міністром праці залишався М. Порш. Внаслідок урядової кризи кінця січня 1918 р. було створено новий уряд під проводом В. Голубовича. У березні у кабінеті міністрів, черговий раз переформованому, посаду міністра праці посів Л. Михайлов (Михайлів), член УСДРП. Про нього відомо, що до того часу він працював товаришем міністра праці і займав міністерську посаду до гетьманського перевороту кінця квітня 1918 р. Більш докладних відомостей про Леоніда Михайлова, на жаль, не збереглося. У 1917 р. йому було 33 роки.

Отже, секретарство, згодом міністерство, праці діяло у складі українського уряду 6 місяців — з листопада 1917 р. по квітень 1918 р., — протягом яких його керівництво змінилося один раз. Обидва міністра були українськими соціал-демократами.

Треба зазначити, що документи про організацію та внутрішню структуру народного міністерства праці збереглися далеко не в повному обсязі. Відомо про існування двох департаментів у його складі. Одним з них був *департамент взаємин між працею і капіталом*. Він складався з 3-х відділів: конфліктів, державних службовців та канцелярії. У відділі конфліктів діяли «столи»: цукрової промисловості, гірничої промисловості; сільськогосподарської і приватної іноземної промисловості. Відділ державних службовців поділявся на «столи» залізничних та державних урядовців. Загальна кількість співробітників складала 27 осіб (канцелярія — 12; відділ конфліктів — 8; відділ державних службовців — 6), в тому числі директор департаменту і 2 віце-директора[1].

Другим департаментом у складі міністерства праці був *департамент громадських робіт*. Він створювався, очевидно, вже навесні 1918 р., як керівний орган по боротьбі із безробіттям та організації допомоги широким масам людей, що залишилися без засобів до існування. Тому всі питання, що стосувалися саме цих завдань і знаходилися у компетенції інших департаментів міністерства праці, були передані і сконцентровані у вказаному департаменті. Він поділявся на два відділи.

---

[1] ЦДАВО України. — Ф. 3266. — Оп. 2. — Спр. 4. — Арк. 13 – 13 зв.

Перший керував справами праці та складався з трьох підвідділів:

- тарифних ставок і правових норм — займався виробленням норм умов праці робітників на громадських роботах, тарифів, відповідних інструкцій і правил;
- підвідділ підрахунку та розподілу робочої сили — опікувався складанням статистичних даних про рівень безробіття та робітників, які можуть бути задіяні у громадських роботах;
- підвідділ інспекції праці мав контролювати умови праці робітників на місцях і полагоджувати виникаючі конфлікти шляхом посилки своїх співробітників-інструкторів.

Другий відділ департаменту — технічний — відав технічно-господарською частиною громадських робіт. Він складався з 5 підвідділів:

- побудови шосейних шляхів;
- побудови залізничних шляхів;
- організації водних робіт;
- проведення гідротехнічних робіт;
- підвідділ розподілу харчових пайків, забезпечення помешканнями і надання іншої допомоги робітникам на громадських роботах.

При технічному відділі передбачався штат виконуючих обов'язки робітників-техніків. Створювалася також загальна канцелярія на чолі з діловодом.

Всі проекти і кошториси по громадських роботах надходили через загальну канцелярію департаменту до директора, після чого передавалися до технічного відділу для розподілу за характером робіт по відповідних підвідділах.

У пояснюючій записці до проекту створення департаменту громадських робіт вказувалося, що відділ праці має фінансуватися за кошти міністерства праці, а технічний відділ — за кошти Державного фонду. Планувалося, що згодом буде створено окреме міністерство громадських робіт за зразком аналогічного міністерства у Франції[1].

Відповідно до кошторису діяльності департаменту громадських робіт на квітень—червень 1918 р. у його канцелярії працювало 12 осіб; у відділі праці — 10 осіб, в тому числі три начальники підвідділів; а у технічному відділі — 14 співробітників, з яких 5 було спеціалістами-інженерами, 2 — техніками і один юрист-консультант[2].

Очолювали департаменти міністерства директори, в руках яких зосереджувалося загальне керівництво; відділами керували віце-директори, а підвідділами — начальники, техніки за фахом.

До проголошення Української Народної Республіки та початку діяльності секретарства праці Тимчасовим урядом у галузі робітничого

---

[1] ЦДАВОВ. — Ф. 3266. — Оп. 1. — Спр. 4. — Арк. 7—9.
[2] Там само. — Ф. 3266. — Оп. 1. — Спр. 4. — Арк. 11—11 зв.

законодавства були впроваджені наступні головні закони: закон про фабрично-заводські комітети від 22 квітня 1917 р., закон про примирювальні камери, «Про зміну положення про забезпечення робітників на випадок хвороби»; про біржі праці та закон про місцевих комісарів праці.

Першим же документом Центральної Ради, що заклав початок української політики у сфері праці, став III Універсал (7 листопада 1917 р.). Останнім на території Української Народної Республіки встановлювався 8-годинний робочий день. В документі вказувалося, що грізний час, в якому перебуває Україна, вимагає негайного «упорядкування виробництва, рівномірного розпреділення продуктів споживання і кращої організації праці». Тому перед генеральним секретарством праці ставилося завдання разом з представниками від робітництва встановити державний контроль над виробництвом, «пильнуючи інтересів як України, так і цілої Росії»[1]. 8 листопада рішенням Генерального секретаріату О. Золотарьову було доручено скласти проект закону про організацію контроля в УНР.

Однак, закон про восьмигодинний робочий день був ухвалений УЦР тільки через чотири місяці, 25 січня 1918 р. Його дія розповсюджувалася на всі підприємства, де використовувалася наймана праця. Ним давалося визначення підприємств та видів робіт, що підлягали закону. Робочий час, що встановлювався нормами внутрішнього розпорядку підприємств, не повинен був перебільшувати 8 годин на добу та 48 годин на тиждень. У ці норми зараховувався й час, необхідний на обслуговування засобів виробництва. Закон передбачував перерву у робочому часі не менше як одну годину. Окремим пунктом визначався «нормальний» термін робочого дня, враховуючи перерву і вільні перерви, не більше 10 годин. Заборонялася праця жінок та чоловіків молодше 18 років у нічний час — від 9 годин вечора до 6 годин ранку, а також на підземних роботах. Ця заборона стосувалася й понаднормової праці для жінок та дітей.

Документом також визначалися умови найму осіб до 18 років — робочий день не більше 6 годин, заборона використовувати працю неповнолітніх на шкідливих виробництвах. Прийняття на роботу дітей до 14 років взагалі заборонялося.

В законі вказувалося на створення окремого органу — Головної ради праці. Її організація, склад та завдання мали бути визначені окремим документом. До початку роботи останньої її функції виконувало Головне присутствіє фабричних і гірничозаводських справ у Києві, складене на підставі існуючих законів.

Було визначено також святкові дні року, норми відпочинку, скорочення терміну робочого часу на особливо шкідливих виробництвах,

---

[1] Українська Центральна Рада... — Т. 1. — С. 400.

допустимі норми відступу від впроваджених законом для окремих видів робіт; умови та оплата понаднормової праці.

Закон набував чинності одразу після його публікації. Він був надрукований 1 лютого 1918 р. в урядовому «Вістнику Ради Народніх Міністрів Української Народньої Республіки». Його порушення каралося судовим переслідуванням[1].

У період до більшовицької окупації Києва та переїзду українського уряду до Житомира наприкінці січня 1918 р., як свідчать документи, головною справою міністерства праці була боротьба із безробіттям. 16 листопада ним була видана постанова про заміну полонених, що працюють на виробництві та у приватних установах і інституціях, на працю безробітних. Через два тижні, 30 листопада, до розпорядження був доданий пункт про впровадження відповідальності за порушення вказаної постанови[2].

27 грудня Генеральний секретаріат ухвалив рішення організувати при генеральному секретарстві праці спеціальне технічне бюро для підготовки та впровадження в життя проектів і планів в справі демобілізації та скликання з'їзду представників технічних і громадських установ[3].

Було створено низку демобілізаційних комісій для переходу окремих фабрик і заводів на виробництво продукції мирного характеру. Міністерство вживало заходи для забезпечення підприємств необхідними матеріалами і паливом, надавало замовлення від урядових та приватних установ. Таким чином починався повільний процес демобілізації промисловості.

Для збору статистичних даних про наявні робочі ресурси та їх розподіл, рівень безробіття та для планомірної боротьби із нею, надання необхідної допомоги та страхування від безробіття міністерством було створено мережу бірж праці[4]. Початок їх створення заклала постанова Тимчасового уряду за підписом О. Керенського першої половини вересня 1917 р. За цією постановою місцеві біржі створювалися міськими самоврядуваннями та земськими установами. Їх загальна кількість мала бути не менш як 50 тисяч. До компетенції місцевих бірж праці належали: реєстрація попиту на труд та його пропозицію; біжуча статистика; збір інформації про стан місцевого ринку праці; впровадження заходів для його упорядкування. Керівництво місцевими біржами праці покладалося на комітети, складені з представників профспілкових робітничих організацій і роботодавців, обраних міськими думами або земськими установами. Для об'єднання та корегу-

---

[1] Українська Центральна Рада... — Т. 2. — К., 1997. — С. 134–137.
[2] Там само. — Т. 1. — С. 487.
[3] Там само. — Т. 2. — С. 72.
[4] ЦДАВОВ. — Ф. 3266. — Оп. 1. — Спр. 4. — Арк. 5.

вання діяльності місцевих бірж праці, російським міністерством праці встановлювалися також обласні біржі[1].

У грудні 1917 р. до генерального секретарства внутрішніх справ надійшов лист від Київського обласного союзу техніків, в якому правління Союзу зверталося з проханням включити його представників до усіх нарад, що скликатимуться для боротьби із безробіттям, проведенням у життя плану демобілізації виробництва, контролю за ним, відновлення зруйнованого війною краю. Обласний союз був створений з'їздом техніків 5 липня 1917 р. і його діяльність розповсюджувалася на п'ять українських губерній. На грудень місяць він об'єднував 2000 спеціалістів усіх спеціальностей[2].

Для більш радикальної боротьби із безробіттям міністерство також вдалося до організації державних та громадських робіт. Для цього розроблявся спеціальний закон про громадські роботи та створення для їх фінансового забезпечення Державного фонду. Спеціальному технічному бюро було доручено розробити ряд проектів і кошторисів громадських робіт в умовах часу. Одночасно міністерство звернулося до органів міського самоврядування України, де рівень безробіття був найбільшим, з пропозицією надати можливість проведення громадських робіт для безробітних з асигнуванням на це коштів із Державного фонду.

В засіданні Ради Міністрів 23 січня за доповіддю товариша міністра праці Л. Михайлова був ухвалений і поданий на розгляд УЦР проект закону про громадські роботи. Одночасно товариш міністра доповів, що Київська міська дума вже затвердила рішення про організацію таких робіт в місті, а саме, розробила проект побудови на Дніпрі дамби для захисту від повені. Це мало надати тимчасову роботу 5 тисячам безробітних. Для допомоги в організації цих робіт міська Дума потребувала 2 млн. карб. Рада Міністрів, у зв'язку із цим, доручила міністерству праці зробити запит про докладний обрахунок по збудуванню дамби та після його вивчення й корегування асигнувати необхідну суму[3].

IX сесія УЦР в останній день своєї роботи, 25 січня 1918 р., розглянула три законопроекти, що торкалися політики у сфері праці: про восьмигодинний робочий день; про державно-робітничий контроль над підприємствами та тимчасові правила про громадські роботи. З них затверджений був лише закон про восьмигодинний робочий день, а інші два — передані на розгляд Малої Ради[4].

---

[1] ЦДАВОВ. — Ф. 3266. — Оп. 2. — Спр. 1. — Арк. 20 – 20 зв.
[2] Там само. — Ф. 1060. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 378 – 378 зв.
[3] Українська Центральна Рада... — Т. 2. — С. 133.
[4] Там само. — С. 125.

2 березня у Житомирі Центральною Радою був ухвалений закон про заснування при міністерстві праці особливої Ради по організації громадських і державно-необхідних робіт і асигнування для цього з Державного фонду 100 млн. карбованців до 1 серпня 1918 р.[1]

Згідно закону до Ради з правом вирішального голосу входили представники наступних інституцій: по одному від міністерств праці, торгу й промисловості, продовольчих справ, земельних справ, військового, морського, шляхів і фінансів; від організацій: Центрального союзу професійних робітничих спілок (3 особи), рад робітничих депутатів (1 особа), ЦК Селянської спілки (3 особи) і Центрального союзу кооперативів (1 особа). Раді надавалося право залучати до участі у своїй роботі представників інших установ і організацій, а також фахівців з правом дорадчого голосу.

Для здійснення боротьби з безробіттям та доцільного використання вільних робочих рук, що залишилися без роботи через демобілізацію промисловості й армії, створювався спеціальний Державний фонд[2].

Рада громадських робіт ставала вищим органом, в розпорядження якого поступав Державний фонд. До її компетенції входили питання:

- розгляду и затвердження проектів робіт в залежності від складу і розміщення безробітних;
- розподіл громадських робіт по окремим установам з відповідним технічним апаратом для виконання означених робіт;
- збір даних про вільну робочу силу, асигнування коштів на проведення робіт та здійснення контролю використання цих коштів;
- затвердження норм заробітної плати та умов праці;
- затвердження інструкцій по організації і виконанню громадських робіт; інспекція за додержанням загального порядку виконання робіт;
- розгляд і затвердження проектів громадських робіт, поданих міським і земським самоврядуванням, та виділення коштів для їх проведення;
- асигнування коштів місцевим органам для надання допомоги безробітним.

Другий орган, що відав цими справами, був департамент громадських робіт міністерства праці. Поряд із цими головними установами міністерство вважало доцільним існування епізодичних консультативних комісій для вирішення конкретних питань із залученням фахівців, яких не було у складі технічного відділу департаменту

---

[1] ЦДАВОВ. — Ф. 3266. — Оп. 1. — Спр. 4. — Арк. 5.
[2] Там само. — Арк. 1.

громадських робіт, під головуванням одного з членів Ради[1]. Керування діяльністю Ради покладалося на міністерство праці.

Одночасно, 2 березня 1918 р., Мала Рада у Житомирі ухвалила Тимчасовий статут про громадські роботи. Після повернення уряду до Києва міністерство намагалося налагодити нормальну поточну роботу і приблизно у середині березня склало пояснюючу записку до організації громадських робіт. В ній вказувалося, що Світова війна, розруха у промисловості безпосередньо негативно впливають на добробут всього українського народу. Особливо це впливає на стан робітництва. Відсутність оборотних коштів при загальній банківській кризі, майже повна відсутність сировини і палива, руйнація транспорту, падіння продуктивності праці при зношенні технічного обладнання, висока заробітна плата та високі ціни на продукти першої необхідності призводять до масового закриття заводів і фабрик. Це, в свою чергу, призводить до викидання на ринок праці нових тисяч безробітних.

Процес демобілізації промисловості супроводжувався ліквідацією, продажем та припиненням діяльності фабрик, заводів, приватних майстерень, підприємств, що належали земському та міському союзам, військово-промисловим комітетам і іншим громадським організаціям. У зв'язку із цим 18 березня був виданий наказ за підписом міністра праці М. Порша про заборону закриття і ліквідації підприємств без відома міністерства. Органи місцевого самоврядування зобов'язувалися повідомляти урядові органи про такі випадки і стежити за виконанням наказу[2].

Розпорядженням міністерства праці від 8 квітня 1918 р. у зв'язку з випадками закриття підприємств та з метою регулювання таких випадків і вирішення виникаючих конфліктів була створена спеціальна комісія для вироблення правил, які б захищали інтереси робітників під час ліквідації підприємств і масових звільнень[3].

Перше засідання комісії по розробленню регламенту увільнення робітників і службовців цукрових заводів і сільськогосподарських економій було призначене на 11 квітня. Під головуванням комісара праці Г. Довженка до комісії були запрошені представники від міністерства продовольчих, земельних, фінансових справ, державного контролю, професійних організацій працівників цукрової промисловості, сільськогосподарських економій, Центрального бюро профспілок, товариств цукрозаводчиків та землевласників, Всеукраїнської ради робітничих депутатів, Всеукраїнської селянської спілки, а також товариства польських землевласників «Рада Земель».

---

[1] ЦДАВОВ. — Ф. 3266. — Оп. 1. — Спр. 4. — Арк. 6.
[2] Там само. — Ф. 3266. — Оп. 2. — Спр. 4. — Арк. 8.
[3] Там само. — Спр. 1. — Арк. 1 – 1 зв.

Комісія встигла провести лише кілька засідань. 20 квітня вона поставила на порядок денний питання: відповідальності земельних комітетів та інших інституцій у звільненні найманих робітників та службовців економій; способу вирішення непорозумінь між звільненими робітниками, заводськими комітетами та іншими інституціями. 24 квітня вона визначила норми виплат для звільнених робітників та службовців економій в залежності від стажу роботи.

Наступного дня, 25 квітня, комісія ухвалила рекомендацію до українського уряду звернутися до цукрозаводчиків з проханням утриматися від звільнень до закінчення роботи комісії по виробленню норм ліквідаційних виплат[1]. Таке рішення було прийнято у зв'язку з масовою втратою робітниками своїх робочих місць. Як вказував у своїй докладній записці комісар праці, землевласники мотивували свої дії переходом землі у власність народу. На цьому ґрунті виникало багато конфліктів, які неможливо було вирішити ані шляхом третейських судів, ані шляхом примирних камер. 14 квітня відбувся з'їзд робітників цукрових заводів, який виніс постанову просити міністерство праці припинити масовий розрахунок робітників, тим більше, що ліквідувати підприємство, згідно раніше прийнятого наказу міністра праці М. Порша, без угоди з урядом не дозволялося[2]. Невирішеність цієї проблеми загрожувала масовим безробіттям у сільському господарстві і обробній промисловості, а також руйнацією всього народного господарства.

Такими були основні напрямки роботи міністерства праці. У дуже складній як внутрішній — економічній, політичній, соціальній, так і зовнішній ситуації, що стрімко погіршувалася кожного дня, заходи міністерства виглядають недостатніми.

Окремо треба наголосити, що ще 18 грудня 1917 р. генеральний секретар військових справ С. Петлюра подав у відставку і виконувати його обв'язки доручили секретарю праці М. Поршу. Останній одночасно працював ще у тимчасовій комісії по охороні порядку; розробляв термінові заходи для об'єднання командування військами; займався організацією правопорядку на місцях. Запропоновані М. Поршем правила передачі землі були оголошені Генеральним секретаріатом 11 листопада 1917 р. На посаді секретаря, згодом міністра, військових справ він продовжив справу організації військового управління[3]. Протягом 1,5 місяця, до кінця січня 1918 р., він керував роботою одразу двох міністерств.

---

[1] ЦДАВОВ. — Ф. 3266. — Оп. 2. — Спр. 5. — Арк. 1 – 1 зв.

[2] Там само. — Ф. 3266. — Оп. 2. — Спр. 4. — Арк. 14.

[3] *Верстюк В., Осташко Т.* Діячі Української Центральної Ради. Бібліографічний довідник. — К., 1998. — С. 150.

Більшу частину своєї уваги М. Порш приділяв роботі військового секретарства. Згідно збірника документів «Українська Центральна Рада» він виступав в засіданнях Генерального секретаріату та Малої Ради про стан справ на фронті і в тилу, з різних військових питань — проект формування «української міліційної армії», січневі події у Києві, ліквідацію фронтових рад та ін. — протягом грудня 1917 р. — січня 1918 р. 12 разів. Як секретар праці та від його імені відповідні питання обговорювалися лише 4 рази. Таким чином можна припустити, що основний тягар роботи у міністерстві праці лежав на плечах товариша міністра Л. Михайлова. Через якийсь час він очолить відомство.

Взагалі, за виключенням згаданих вище законів, статутів і постанов, про роботу міністерства праці збереглося замало документів та свідчень. Лише про деякі його заходи можна дізнатися з протоколів засідань спочатку Генерального секретаріату, згодом Ради Народних Міністрів.

Так, 27 листопада М. Порш в засіданні Генерального секретаріату виступив з інформацією про тяжкий матеріальний стан службовців залізниць. Він вказував, що якщо найближчим часом їх матеріальне становище не буде поліпшено, вони змушені будуть страйкувати. За відомостями секретаря праці службовці вимагали виплати авансом по 100 карб. і негайного вирішення питання про підвищення заробітної платні. Було ухвалено доручити М. Поршу провести переговори з представниками залізничників в цій справі, маючи на увазі, що виконання вимог останніх викличе значні фінансові витрати[1].

Протоколи Ради Народних Міністрів за березень—квітень 1918 р. містять відомості про дрібні справи, що порушувалися міністерством праці: про потребу порозуміння між відомствами в справі найму та умов праці робітників; про зайняття помешкання профсоюзів німецькою військовою комендатурою (13 березня). Останнє питання знов обговорювалося в урядовому засіданні 21 березня.

18 березня Л. Михайлов вніс пропозицію до РНМ про організацію міжвідомчої демобілізаційної комісії — для ліквідації фабрично-заводських підприємств, що обслуговували оборону. Її створення доручили міністерству торгу і промисловості[2]. 3 квітня міністерствам торгу і промисловості та праці було доручено розглянути статут профсоюзу залізничників та після внесення правок і змін внести його на затвердження Ради Міністрів[3].

Після чергової реорганізації кабінету та затвердження його нового складу 24 березня голова РНМ В. Голубович виступив із декларацією майбутньої роботи. Згідно останньої міністерство праці мало вжити самих активних заходів для врегулювання взаємин між працею і

---

[1] Українська Центральна Рада... — Т. 1. — С. 480.
[2] Там само. — Т. 2. — С. 214.
[3] Там само. — С. 244.

капіталом, для чого планувалося видати закони про колективні договори, примирювальні камери, третейські суди. На часі стояло й впровадження в життя закону про громадські роботи. Для вирішення проблем інвалідів війни, що збільшували армію безробітних, відомству доручалося влаштувати мережу спеціальних професійних шкіл[1].

Однак, міністерству праці часів Центральної Ради залишалося працювати ще трохи більше місяця. За цей час воно встигло представити 8 квітня на розгляд кабінету міністрів підготовлений ним «Статут про промислову працю», а також проект постанови про порядок ліквідації установ, що працювали на оборону. Останній документ був відправлений на доробку для збору більш детальної інформації про військово-економічні організації, їх статути і розпорядження у цій галузі Тимчасового уряду та для підготовки конкретних пропозицій міністерства праці[2].

У середині квітня, 12 числа, Л. Михайлов порушив питання про нібито заборону з'їзду залізничників і вказав, що його міністерство ніякої причетності до цієї заборони не має і просить дозволу інформацію спростовуючого характеру розмістити у пресі. В цьому ж засіданні було прийнято рішення про узгодження всіх питань, що торкаються службовців різних установ, їх професійних товариств та союзів, узгоджувати з міністерством праці[3]. 20 квітня розглядалося питання про асигнування коштів на поштові видатки останнього.

Матеріали засідань Малої Ради 11 квітня 1918 р. свідчать, що конкретного плану організації громадських робіт та використання виділених на це коштів ще досі не було. М. Стасюк від Центральної Ради зробив запит до міністерств праці та торгу і промисловості — чи існує такий план на папері і чи включені до цього плану підготовчі роботи по шлюзуванню Дніпровських порогів, будівлі судів, хлібних елеваторів тощо[4].

Тільки 18 квітня міністр праці Л. Михайлов доповів Малій Раді план організації громадських робіт. Після його обговорення була ухвалена формула переходу, яка містила наступні положення: Центральна Рада вважає, що до організації громадських робіт необхідно включити міські та земські органи самоврядування при широкій фінансовій допомозі уряду; для вироблення детального плану та систематичного проведення робіт необхідно подбати про «мобілізацію промисловості і пристосування її до праці мирного часу»; необхідні обов'язкова участь профспілок у боротьбі з безробіттям, а також вживання усіх можливих заходів для «знищення перепон, які ставляться місцевою владою робітничим організаціям»[5]. Отже, питання, очевидно, залишалося відкритим.

---

[1] Там само. — С. 228.
[2] Там само. — Т. 2. — С. 257.
[3] Там само. — С. 275.
[4] Українська Центральна Рада... — Т. 2. — С. 266.
[5] Там само. — С. 287.

26 квітня Рада Міністрів заслухала внесення міністра праці про порядок ліквідації військово-технічних установ. Було ухвалено всім службовцям Юзшос, Надоробсоюз та ін., а також установ Червоного хреста, Всеросійського союзу міст, Земського союзу видати грошове утримання до дня фактичного припинення робіт та додатково місячне утримання[1]. На жаль, повний текст документа автору виявити не вдалося.

Отже, можна констатувати, що за півроку свого існування міністерство підготувало і внесло на затвердження Української Центральної Ради наступні основні документи законодавчого характеру: закон про 8-годинний робочий день (від 25 січня 1918 р.), закон про особливу Раду по організації громадських робіт (від 2 березня 1918 р.) та закон у вигляді «Тимчасового статуту про громадські роботи» (також від 2 березня 1918 р.). 8 квітня РНМ розглянула підготовлений міністерством «Статут про промислову працю». При відомстві створювалися і діяли технічне бюро в справі демобілізації (з кінця грудня 1917 р.) та технічне бюро для складання проектів і кошторисів громадських робіт. 1 квітня розпочала роботу комісія по розробці регламенту увільнення робітників і службовців при міністерстві праці. Було також порушено питання про організацію міжвідомчої демобілізаційної комісії. Отже, основоположних документів роботи інституції виявилося небагато. Найбільш вагоме значення, серед них, мав закон про восьмигодинний робочий день. Однак, ще раз підкреслимо, що цілісність корпусу документів про діяльність міністерства праці є низькою і, відповідно, картина його діяльності виглядає неповною.

Треба зазначити, що на роботу народного міністерства праці безпосередньо впливали дуже серйозні зовнішні та внутрішньополітичні чинники: стан війни з Росією та окупація більшовицькими військами частини території України й Києва, виїзд українського уряду до Житомира, переговори у Брест-Литовську, до яких була прикута більша частина уваги українського проводу та підписання мирного договору з державами Четвертного союзу — з одного боку; перманентний конфлікт між двома провідними політичними партіями Центральної Ради — українськими есерами і українськими есдеками, — що із сумною регулярністю призводив до міністерських криз і переформування Ради Народних Міністрів, — з другого. Тому зважаючи на вище перелічені чинники, можна констатувати, що умови роботи цієї державної інституції важко назвати сприятливими, чи нормальними — у міністерства праці не завжди була можливість впроваджувати у життя й ту невелику кількість законів, постанов та розпоряджень, які воно розробляло та оприлюднювало.

---

[1] Там само. — Т. 2. — С. 311.